

מסורת הש"ס
 א. ביר פליו. פסיו פליה.
 ב. ירושלמי מגילה פ"א הי"ט. ביר פליו (בשניונים).
 ג. ירושלמי פ"ט ב"ר שם (עיי"ש).
 ד. כתובת יב.
 ה. ביר פליו.
 ו. סוטה לד"ב. וראא במדובר פטיו.
 ז. ביר פליו.

גרסות
 מגוג זו קנדאי בכתיב: מגוג זו קותא (וכי: מגוג זו גותא.
מדי זו מקדוניה יון כמשמעו בעיי ובנסחאות שונות: **מדי כמשמעו יון** זו מקדוניה.
בית אונקי בכתיב: בית אונקי. ויש גרסות: בית אונקי ועד.

זו **בית תרייקי** בכתיב: זו **טוקי** ויש גרסאות: זו **טוקי**.
 זו **אוריכות** בכתיב: זו **ארבת**.
נופר נינפי בכתיב: **נופר** ויש בספרים גם: **נופר**.
אשור זה **סילק** והיו ראשונים שגרסו: **אשור** זה **נח**.

תנא אחימן בכתיב: וכן במקבילה: **אחימן**.
דבר אחר בכתיב: וכן הגר"א ואחרים מיליס אלה סחרות.
 על **אדום** במקרא: **אל אדום**.
 על **ישבי תימן** במקרא: **אל ישבי תימן**.

האיל אשר ראית בכתיב: **הקנינים** הוא **מלכ** בעלי כמקרא: **האיל אשר ראית בעל הקנינים מלכ**.

לשון
גרמניא
 כנראה הכונה למחוז Carmania (קרמניא) בצפונה של אשור, בסביבות ארמניה.
קנדיא
 יש להתייך את הנוסחה "קנדיא" והיא Gordia (גורדיא) – ארץ הגורדיס, באסיה הקטנה.
בית אונקי
 כנראה מן היוונית Βιθυνιακή (ביתוניאקה), והוא מחוז ביתניה באסיה הקטנה.
מוסיא
 היא ארץ Mosia (מוסיא) בצפון תרקה בבלקן.
בי תריקי
 היא ארץ Thracica (תריאקה) תרקה, בצפון יון.
סיקסטן
 המלה היא פרסית, ובכתובות מזמן המקרא קרוי המחוז Sakastan (פרוש: מקום (stan) של העם הקרוי Saka, הם הסקיתים).
סילק
 קיצור שם העיר החשובה Seleucia (סיליקיה) בבבל.
אקטיספון
 היא העיר הגדולה Ktesiphon (קטיספון) שעל נהר חדקל.

ופירושהו: אף על גב [א] על 9] ש"יפת אלהים ליפת" שהפרסים שמבינו יפת הם שסייעו לכנות את בית המקדש השני – מכל מקום אין השכינה שורה אלא באהלי שם, כלומר: בבית המקדש הראשון שבגובה על ידי שלמה המלך בלא סיוע מלכות זרה.

א ושואלים: ופרסאי מגוג לן (והפרסיים מנין לנו) שמיפת אקתו [הם באים?] ומשיבים: דכתיב [שכן] [אמר]: "בני יפת גמור ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס" (בראשית י"ב), ומפרשים: "גמור" – זה גרמניא, מגוג – זו קנדיא, מדי – זו מקדוניה, יון – כמשמעו אלו היוונים, תובל – זאת האומה הקרויה בית אונקי, משך – זו מוסיא, תירס, פליגי [נחלקו] בה ר' סימאי ורבנן [ונחמיס], ואמרי לה [ויש אומרים] ר' סימון ורבנן [ונחמיס] נחלקו; חד [אחד מהם] אמר: תירס זו בית תרייקי, וחד [ואחד מהם] אמר: זו פרס. ואם כן לדעה מסוימת, פרס (תירס) נמנה על בני יפת. תני [שנה] רב יוסף בברייתא: תירס – זו פרס. נאמר עוד ברשימת העמים: "וסכתה ורעמה וסכתא" (שם ז), תני [שנה] רב יוסף: אלו סקיסתן גוייתא [הפנימית] וסקיסתן ברייתא [החיצונית], בין חדא לחדא [אחת לאחרת] מרחק מאה פרסי [פרסאות], והיקפא אלפא פרסי [והיקפה של ארץ זו אלף פרסאות]. ועוד בפירוש מקראות אלה, נאמר: "ותהי ראשית ממלכתו ככל וארץ ואפד וכלנה בארץ שנע" (שם ט) "בבל" – כמשמעה, ארץ זו העיר שהיתה קרויה בימיהם אוריכות, ואכד – זהו המקום שנקרא אז כשכר. "כלנה" – זה נופר נינפי. נאמר עוד: "מן הארץ ההיא יצא אשור" (שם יא), תני רב יוסף: "אשור" – זה סילק כלומר זה האיוור שבו נבנתה אחר כך העיר סילקיא. "ויבן את ניוה ואת רחבת עיר ואת כלח" (שם) ניוה – כמשמעו, "רחובות עיר" – זו הקרויה לאחר זמן פרס דמישן, "כלח" – זו פרס של בורסיף. "ואת רסן בין ניוה ובין כלח היא העיר הגדולה" (שם יב), "רסן" – זה המקום הקרוי לאחר זמן אקטיספון. "היא העיר הגדולה" איני יודע אם הכוונה היא שנינוה היא העיר הגדולה, אם רסן היא העיר הגדולה, כשהוא אומר "ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים" (יונה ג, א) הוי אומר: ניוה היא העיר הגדולה.

וכיון שפירשנו ודרשנו שמות מקומות מן המקרא, מפרשים כיוצא בהם. מה שנאמר "וישם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק" (במדבר יג, כב) תנא [שנה תחכם]: "אחימן" נקרא כך – משום שהוא מיומן וגדול שבאחים (אחימן = אחימן). "ששי" נקרא כך – לפי שמשים את הארץ כשחיותה (בורות), "תלמי" נקרא כך – לפי שמשים את הארץ תלמים (שורות המחרישה) תלמים בפסיעותיו. דבר אחר: "אחימן" הוא זה שבנה את המקום ענת, "ששי" בנה את העיר אלוש, "תלמי" בנה את המקום תלבוש. "ילידי הענק" – שמעניקין החמה בקומתן כלומר שהם גבוהים כל כך עד שהחמה נראית כענק על צואריהם.

כיון שהזכרנו כאן את הדעות כי תירס היא פרס, מביאים דבר הקשור לכך. אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי: עתידה רומי שתפול ביד פרס, שנאמר: "לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל ישבי תימן אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישיים עליהם נוהם" (ירמיה מט, כ). מתקף לה [מקשה עליה] רבה בר עולא: מאי [מה] משמע [משמעות], מהו המקור לכך דהאי [שזה הכתוב] "צעירי הצאן" פרס הוא – בודאי משום דכתיב [שנאמר]: "האיל אשר ראית בעל הקנינים הוא מלכי מדי ופרס" (דניאל ח, כ) והאיל הוא מבני הצאן. ואולם מה הראיה מכאן? ואימא [ואמר] כוונתו ליון והם אשר יפילו את רומי דכתיב [שנאמר] (שהרי נאמר) גם בהם דימוי זה: "והצפיר השעיר מלך יון" (שם, כא), הרי שגם הם מדומים לצאן! מסופר: כי סליק [כאשר עלה] מבבל לארץ ישראל רב חיבאי בר סורומי אמרה לקושיה זו קמיה דההוא מרבנן [לפני אחד החכמים] אמר ליה [לו] אותו חכם: מאן דלא ידע פרושי קראי [מי שאינו יודע לפורש את הכתובים] מותיב תיובתא [מקשה קושיה] לרבי? כלומר: עזות מצח ישנה במי שאינו יודע פירוש המקראות ומקשה על אדם גדול כרבי. כי באמת לא הבין רבה בר עולא את יסוד הדרשה. מאי [מה פירושו] "צעירי הצאן" – זו טרא דאחוהי [מטן שבאחיו] ולכן הוא כינוי לפרס. דתני [שכן שנה] רב יוסף:

קיינים
 ששי משמים הארץ כשחיותה וכבר תמה רש"י (במסכת סוטה) על פשוטו של מדרש זה, שהינו מתיישב על לשון "ששי". והוא פירש שם, שבודאי הכוונה לומר שהוא זה גם במדרש.

אף על פי שיפת אלהים ליפת – שזכו פרסיים לנגות בית שני, אין שכינה שורה אלא במקדש ראשון שגנה שלמה, שזא מוטעו על שם. סקיסתן גוייתא וסקיסתן ברייתא – אסכתה וסכתא קאי, שזמן שזה, והם מחו מוקף היום, והמלוכה מקפת את הפנימית ורמוקה פנימית מן הן סוקף חילוה לכל זד מלה פרסי, והיקף החילוה אלפא פרסי. מן הארץ ההיא יצא – שלח להיות עזלת דור הפלגה. ושם אחימן וגוי' – אילי דקריש שמחא נקט נמי להאי. שמשים את הארץ כשחיותה – בפסיעותיו. וששי – לשון "השלת והשכר" (איכה ג) והש"ן אמר לנדו שורש נתיבה. תלמים – כסודות המתמטיקה. דבר אחר – לא גרסינן. מעניקין את החמה – זומס שזולתו נוקצ ועולה חמון הרקיע. אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי – גרסינן. אמרה קמיה ההוא מרבנן – להא תקפחא דרעה נר עולא.

אף על גב ד'יפת אלהים ליפת' – א"יין השכינה שורה אלא באהלי שם.
א ופרסאי מגוג לן דמיפת קאתו? דכתיב "בני יפת גמור ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס".
גומר – זה גרמניא, מגוג – זו קנדיא, מדי – זו מקדוניה, יון – כמשמעו, תובל – זה בית אונקי, משך – זו מוסיא, תירס; פליגי בה רבי סימאי ורבנן, ואמרי לה ירבי סימון ורבנן. חד אמר: זו בית תרייקי וחד אמר: זו פרס. תני רב יוסף: תירס זו פרס. "וסכתה ורעמה וסכתא", תני רב יוסף: סקיסתן גוייתא, וסקיסתן ברייתא. בין חדא לחדא מאה פרסי, והיקפה אלפא פרסי. "ותהי ראשית ממלכתו ככל וארץ ואפד וכלנה".
בבל – כמשמעה, ארץ – זה אוריכות, ואכד – זה בשכר, כלנה – זה נופר נינפי. "מן הארץ ההיא יצא אשור". תני רב יוסף: "אשור זה סילק. "ויבן את ניוה ואת רחבת עיר ואת כלח". ניוה – כמשמעו, רחובות עיר – זו פרס דמישן, כלח – זו פרס דבורסיף. "ואת רסן בין ניוה ובין כלח היא העיר הגדולה". רסן – זה אקטיספון, היא העיר הגדולה – איני יודע אם ניוה העיר הגדולה, אם רסן העיר הגדולה. גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים" – הוי אומר: ניוה היא העיר הגדולה.

ו'ישם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק'. תנא: אחימן – מיימן שבאחים, ששי – שמשים את הארץ כשחיותה, תלמי – שמשים את הארץ תלמים חלמים. דבר אחר: אחימן בנה ענת, ששי בנה אלוש, תלמי בנה תלבוש. "ילידי הענק" – שמעניקין החמה בקומתן.

ב אומר רבי יהושע בן לוי אמר רבי: עתידה רומי שתפול ביד פרס, שצאמר "לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל יושבי תימן אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישיים עליהם נוהם". מתקף לה רבה בר עולא: מאי משמע דהאי צעירי הצאן פרס הוא – דכתיב "האיל אשר ראית בעל הקנינים (הוא) מלכי מדי ופרס". ואימא יון, דכתיב "והצפיר השעיר מלך יון"! פי סליק רב חיבאי בר סורומי אמרה קמיה דההוא מרבנן, אמר ליה: מאן דלא ידע פרושי קראי מותיב תיובתא לרבי? מאי "צעירי הצאן" – זו טרא דאחוהי, דתני רב יוסף:

כיון שהזכרנו כאן את הדעות כי תירס היא פרס, מביאים דבר הקשור לכך. אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי: עתידה רומי שתפול ביד פרס, שנאמר: "לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל ישבי תימן אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישיים עליהם נוהם" (ירמיה מט, כ). מתקף לה [מקשה עליה] רבה בר עולא: מאי [מה] משמע [משמעות], מהו המקור לכך דהאי [שזה הכתוב] "צעירי הצאן" פרס הוא – בודאי משום דכתיב [שנאמר]: "האיל אשר ראית בעל הקנינים הוא מלכי מדי ופרס" (דניאל ח, כ) והאיל הוא מבני הצאן. ואולם מה הראיה מכאן? ואימא [ואמר] כוונתו ליון והם אשר יפילו את רומי דכתיב [שנאמר] (שהרי נאמר) גם בהם דימוי זה: "והצפיר השעיר מלך יון" (שם, כא), הרי שגם הם מדומים לצאן! מסופר: כי סליק [כאשר עלה] מבבל לארץ ישראל רב חיבאי בר סורומי אמרה לקושיה זו קמיה דההוא מרבנן [לפני אחד החכמים] אמר ליה [לו] אותו חכם: מאן דלא ידע פרושי קראי [מי שאינו יודע לפורש את הכתובים] מותיב תיובתא [מקשה קושיה] לרבי? כלומר: עזות מצח ישנה במי שאינו יודע פירוש המקראות ומקשה על אדם גדול כרבי. כי באמת לא הבין רבה בר עולא את יסוד הדרשה. מאי [מה פירושו] "צעירי הצאן" – זו טרא דאחוהי [מטן שבאחיו] ולכן הוא כינוי לפרס. דתני [שכן שנה] רב יוסף:

קיינים
 כעמוד שיש, שמורב כובדו הוא משים את הארץ כשחיותה. ובדומה לזה נדרש שם זה גם במדרש.

נפלו כשדיים ביד פּרסיים – זלשאלנ זיל דריוש המדי וכוּש הפלסי חמנו. והלא כמה לשכות היו שם – לשומרי הבית. גזירה היתה – לקמי מפרש: גזירה שמה יאמרו כהן גדול צבית האקוריס הוא טעם. אינו בית – וגזי מוזהו צעיק צית טעם. רבי יהודה מחייב – לענין מעשר. דקיימנ לן: אין הטבל מתמייצ צמטער מלאכול ממנו אכלת ערלי עד שילא פני הבית, שנאמר "צערמי הקודש מן הבית". בעירוב – אם פתוחה להכר טעם זה שער דירות – אסרת על (גמי) כולם, אם לא עירבה עמיה. ובמוזהו – וקף על גז דלינה עשויה לימות החמה ולימות הגשמים.

מסורת הש"ס
ח. סנהדרין צ"ב, (בשינוי).
ט. ירושלמי יומא פ"א ה"א.
י. ראה תוספתא יומא פ"א.
יא. מנשרות פ"ג מ"ז.
ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג.
שם סוכה פ"א ה"א.

גרסות
אמר ליה אינהו גמי הא קא סתרי בדפוי: אמר להו אינהו גמי סתרי.
חידא דסתרי בי כנישתא בכת"י ובמקורות מהפס"ז אינו.
והכתי את בית החרוף בכת"י כבמקרא: והכתי בית החורף.

תירס זה פרס, והרי תירס נמנה האחרון, והוא הקטן שבבני יפת. וזו היא אפוא מקור דרשתו של רבי, והכוונה של המדרש לגבי צערי הצאן, כיוצא בזה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בר' אלעאי: עתידה רומי שתפול ביד פרס; קל וחומר: ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדיים, בסופו של דבר נפלו כשדיים (בלשאר) ביד פּרסיים (דריוש המדי והתנו כורש הפרסי), מקדש שני שבנאוהו פּרסיים והחריבוהו רומיים – אינו דין שיפלו רומיים ביד פּרסיים? ואילו בניגוד לדעות אלה אמר רב: עתידה פרס שתפול ביד רומי. אמרו ליה [ל] תלמידיו רב כהנא ורב אסי לרב: בנוי ביד סתרי? אמר להו [ל] אסי לרב: בנוי ביד סתרי? אמר להו אין, גזירת מלך היא. איכא דאמרי, אמר ליה: אינהו גמי הא קא סתרי בי כנישתא. תניא גמי הכי: עתידה פרס שתפול ביד רומי. חדא – דסתרי בי כנישתא, ועוד: גזירת מלך הוא שיפלו בונין ביד סתרי. דאמר רב יהודה אמר רב: אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים, שנאמר: "לכן יתגם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובו על בני ישראל" (מכה ה, ב), שכונן ההריון ("עת יולדה") שהוא תשעה חדשים, כך יהיה שלטון של רומי על כל העולם.

ג. עתה שבים לעסוק בידי פרישת הכהן הגדול ללשכת פרהדרין. תנו רבנן [שנו חכמים]: כל הלשכות שהיו במקדש לא היה להן מוזהו, כי אין קובעים מוזהו אלא בבית דירה שישנים בו, ובלשכות המקדש לא היו ישנים, חוץ מלשכת פרהדרין, שהיה בה בית דירה לכהן גדול, ולכן היתה חייבת במוזהו. אמר ר' יהודה: לא זה הטעם, והלא כמה לשכות היו במקדש שהיה להן בית דירה, אלא לשכת פרהדרין גזירה מיוחדת היתה שם שיקבעו בה מוזהו. ושואלים: מאי טעמא [מה הטעם] של ר' יהודה שסבור שמן הדין לא היה צריך שתהא מוזהו בלשכת פרהדרין לולא הגזירה? אמר רבא: קסבר [טבור] ר' יהודה: כל בית שאינו עשוי לגור בו לימות החמה ולימות הגשמים – אינו נחשב בית, ולכן אינו חייב במוזהו. איתביה [הקשה לן] אבבי: כיצד אפשר לומר שאינו נחשב כבית, והכתיב [והרי נאמר]: "והכתיב בית החרף על בית הקיץ" (עמוס ג, טו) הרי שבית שנמצאים בו רק מחצית שנה, אף הוא קרוי בית! אמר ליה [לן] רבא: "בית חורף" ו"בית קיץ" איקרי [נקרא] בנין כנון זה, אולם "בית" סתמא לא איקרי [נתם אינו נקרא], שבית סתם הוא דווקא זה גגרים בו כל ימות השנה. איתביה [הקשה לן] אבבי קושיה אחרת: שנינו, אם הכניס פירות מן השהה בחג הסוכות לתוך סוכת החג בתוך ימי החג, ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין. ותני עלה [ושנויה עליה] כדברי ביאור: ר' יהודה מחייב את הסוכה בעירוב כדן בית הנמצא בחצר שצריך להשתתף בעירוב החצר כשאר בתים שבחצר, ומחייב את הסוכה במוזהו, ומחייב אותה במעשר, שהוא דינה למעשר כדן בית, שכל פרי הארץ אף שעדיין לא הוחלט לסיים את הטיפול בו (שממשו כך הוא פטור ממעשר עד גמר מלאכתו), כיון שמוכנס לבית – הריהו מתחייב במעשר, ולשיטת ר' יהודה דין הסוכה כדן הבית לענין זה. הרי שר' יהודה מחייב כדן סוכת החג לחייבה במוזהו, אף שאינה עשויה למדור אלא לשבעה ימים בלבד! וכי תימא מדרבנן [ואם תאמרו שהדבר הוא רק מדברי סופרים] ואין בכך חיוב מן התורה, בשלמא [נניח] לגבי עירוב מוזהו איכא למימר מדרבנן [יש לומר שהם מדברי סופרים] שמצאו מקום להחמיר בהלכות אלה, אף שאין לכך עיקר בדין תורה, אלא מעשר, מי איכא למימר מדרבנן [האם יש לומר שחייב בו רק מדברי סופרים?]

תוספות

חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירה – ואם תאמר: ליחשוב גמי לשכת בית אבן, שבה היתה דירה לכהן השורף את הפרה: יש לומר: לא חשבו אלא לשכות שבמקדש שבנויות בקודש, אבל לשכת בית אבן – בהר הבית הוה. אי נמי: כיון דלא הוה בכל שתא אלא אחת לכמה שנים – לא חשבו דירה.

וכי תימא מדרבנן – ואם תאמר: מכל מקום, אכתי תיקשי: לעיל גמי גבי לשכת פרהדרין ליגורו מהאי טעמא, ומאי איצטרך לפרושי טעמא חשיב שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורים: יש לומר: דלמאי דסלקא דעתך השתא לשכת פרהדרין גמי מחייב רבי יהודה מהאי טעמא, ולא מטעמא דשלא יאמרו כהן גדול חבוש. אבל תימה לי: מאי קאמר וכי תימא מדרבנן – מכל מקום תיקשי – אכתי דרבנן אדרבנן מכל שכן, הדכא פטרי אפילו מדרבנן ולעיל מחייבי אפילו מדאורייתא! ויש לומר: דרבנן אדרבנן לא קשה, דשאני סוכה דדירת ערבי היא, דבדק יכול להיות שהוא יוצא ממנה, כגון אם הוא מצטער או ירדו נשמים וכמה רבות. אבל לשכת פרהדרין, שהיה בתוכה בקביעות – מחייבי.

איתביה אבבי: סוכת החג בחג, רבי יהודה מחייב ויבטל עשה. וכי תימא: מדרבנן. בשלמא עירוב ומוזהו – איכא למימר מדרבנן, אלא מעשר מי איכא למימר מדרבנן?

עיונים

גזרת מלך היא והיה שפירש שגזירת מלך באה כדי לגלות את האמת שם הפרסים שבנו את המקדש לא נהווה אלא לשם סתירה, וכשם שמואב במסכת ראש השנה שבנו את בית המקדש השני באופן שאם ירצו יוכלו בכל פעם להציתו בקלות ראש. ומשום כך יפלו ביד רומיים, לומר שאין הם טובים ממחריבים אלה (בן יהוידע).
מאז טעמיה דר' יהודה. ולכאורה הלא היה מקום לשאל גם על חכמים מה טעמם שהם אומרים שבאר ללשכת לא היתה מוזהו. ומסתברם כי שאל לשכות, אף שהיו בהן כהנים ביום ובלילה הן לא נעורו להיות בית דירה כלה, ולכן לא נקבעו בהן מוזהו, ואילו לשכת פרהדרין היתה מיוחדת מתחילתה להיות בית דירה משל לבין

הגדול ולכן מובן דינם של חכמים יותר מן ההבנתה של ר' יהודה (שיח יצחק).

אורה ההלכה

מוזהות בהר הבית הלשכות והעורות, בתי כנסיות ומדרשות שהיו בהר הבית, כיון שאין בהם בית דירה פטורים ממוזהו, וכן כל שער המקדש. חוץ משער נקטור ושלפנים ממנו דלת של לשכת פרהדרין שהיה בהן גדול מצו בה בימי הפרשת, ובימים אלה היו חייבים במוזהו (כ"ט). כסתם ברייתא באן, (רמב"ם ספר אבהו הלכות ספר תורה ומוזהו פ"ז ה"ז), סוכת החג בחג סוכת החג ואפילו בימי החג כשוריים בה, פטורה מן המוזהו מפני שאזנה בית קבע, כדעת החכמים. (שוע"י יו"ד רפ"ו, יא).

מסורת הש"ס
א. פסחים ט"א, בכורות
כ"ג.

גדרות

דילמא אתי בתניי: ואתי.
רבנן סברי גזרינן ור'
יהודה סבר לא גזרינן
בכתניי: רבנן סברי לא
גזרינן ור' יהודה סבר
גזרינן. וראה בתוספות.

הרי יש לחשוש דילמא אתי לאפרושי [שמא יבוא להפריש] מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב. שכיון שלא ברור שהובת הפרשה זו היא רק מדברי סופרים, יש לחשוש שמא יבואו אנשים להפריש מתבואה החייבת במעשר מן התורה על תבואה זו שאין בה חיוב מן התורה, ולהיפך, וכשל כך לא תהול קדושת המעשר על הפירות המופרשים, ואף הפירות עליהם הפרישו לא יצאו מגדר טבל ולא נתקנו. ולכן אין לומר שקבע ר' יהודה חובת הפרשה זו רק כגזירת חכמים. אלא אמר אבוי: יש לפרש את המחלוקת בענין מוזהה בדרך שונה; בשבעה הימים של פרישה כשהכהן הגדול דר בלשכת פרהדרין – דכולי עלמא לא פליגי דמחייבא [הכל אינם חלוקים שהיא חייבת] במוזהה. כי פליגי [כאשר נחלקו] הרי זה בשאר ימות השנה, שאין אדם דר שם. רבנן סברי

דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור על החיוב. אלא אמר אבוי: בשבעה – דכולי עלמא לא פליגי דמחייבא, כי פליגי – בשאר ימות השנה. רבנן סברי: גזרינן שאר ימות השנה אטו שבועה, ורבי יהודה סבר: לא גזרינן. אמר ליה רבא: והא סופת ההג בהג קתני! אלא אמר רבא: בשאר ימות השנה – כולי עלמא לא פליגי דפטורה, כי פליגי – בשבעה.

אלא אמר אבוי – בשבעת ימים של פרישה לא פליגי רבי יהודה, דולא מוסיף, דומיל דסוכה. כי פליגי בשאר ימות השנה – רבנן סברי: גזרינן שאר ימות השנה אטו שבועה, ורבי יהודה סבר: לא גזרינן. אלא לשכת פרהדרין גמורה, שלא יאמרו על הכהן בשבעת ימי הפרישה ציט האסורין חנוש. והא סוכת ההג בהג קתני – ופטרי רבנן, אלמלא: בשבעת ימי אילא למאן דפטו.

תוספות

דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב – תימה לי: הא איכא טובא דמדאורייתא לא מחייב, ורבנן גזרו בהן, ולא חיישינן דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב, כגון הלוקח מעם הארץ! ויש לומר:

כיון דלא תקינו לאפרושי תרומה גדולה, ואפילו מעשרות נמי דתקינו לאפרושי – מפרשינן והן שלו, איכא היכירא טובא דהוי מדרבנן, ולא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. וכן הא דאמר פרק קמא דביצה (ו"א), הכניס שבולים לעשות מהם עיסה – אוכל מהן עראי ופטור, אבל אם לאכול קבע – חייב מדרבנן, כיון דשרו למיכל מנייהו עראי בלא מעשר – איכא היכירא; דמידי דמחייב מדאורייתא אסור לאכול אפילו עראי אחר מירוח, כדתנן בפרק קמא דמסכת פיהא (משנה ו'): מאכילין לחיות ולעופות עד שימרח, אבל בתר מירוח – לא. וכל אכילת בהמה חשיב אכילת עראי. ואם תאמר: והא תקינו להפריש על תבואה שלקח מן הנכרי למאן דאמר יש קנין לכרי להפקיע מיד מעשר, ולא חייש דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב! ויש לומר: בתבואת נכרי ליכא דטעי. וכן יש לתרץ על תבואת חוצה לארץ, שהיו מפרשינן ממנה תרומה ומעשר עד שלא באו הרובים וביטלוה, דאיתא בירושלמי – דליכא דטעי. ועצין שאינו נקוב נמי, דחייב מדרבנן

[נחזירם טבורים]: גזרינן [גזרינן אנו] בשאר ימות השנה אטו [משום] אותם שבעה ימים שהכהן דר שם, ור' יהודה סבר: לא גזרינן [אין] גזרינן ולכן בשאר ימות השנה פטורה היא ממוזהה. אמר ליה [לר' רבא]: והא [והרי] סוכת ההג בהג קתני! ומשמע שנחלקו בחיוב מוזהה אפילו בתוך ההג עצמו, ואם לדעתך הכל מודים שבזמן המגורים במקום אף אם הוא לתקופה קצרה חייבים לקבוע בו מוזהה, מהיכן אם כן נובעת שיטת החכמים החולקים בסוכה, ואומרים שאין חייבים לקבוע בה מוזהה אפילו בהג עצמו? אלא אמר רבא לפרש באופן אחר: בשאר ימות השנה – כולי עלמא לא פליגי [הכל אינם חלוקים] שלשכת פרהדרין פטורה מן המוזהה, כי פליגי [כאשר נחלקו] הרי זה בשבעה הימים בהם הכהן דר בה וכן בסוכה כל שבעת ימי ההג. וכדי לתרץ את הסתירה בין הדעות האמורות בלשכה ובסוכה, יש לומר כי בסוכה קיים טעמא [טעם] לחוד,

– הא אמרינן בפרק "האשה רבה" (יבמות פ"א) גבי משאינו נקוב על הנקוב – תרומה, ויחזור ויתרום. בתרי מני – ציית, בחד מנא – לא ציית. אבל הכא, אי מחייבין ליה לאפרושי – טעי, וסבר דמדאורייתא חייב, דמי מפסי לידע איזו דירה קבועה דאורייתא, דכיון דבההוא שעתא דיירי בה קבע וחזו דמחייבין לה במעשר, סבר דדירה גמורה חשבינן לה, ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב.

רבנן סברי גזרינן שאר ימות השנה – והכי פירושו: שבה היתה דירה שבעה להכי גזרינן שאר ימות השנה אטו הנך שבעה. אמר רבי יהודה: והלא כמה לשכות שהיה בהן בית דירה לפעמים, לשום צורך, ואפילו הכי לא גזרינן בהן שאר ימות השנה אטו הנך יומי. אלא לשכת פרהדרין גזירה. אף על גב דלרבנן נמי גזירה היתה כדפירשת, הכי קאמר רבי יהודה: גזירה אחורית, שלא יאמרו כהן גדול חבשו בבית האסורין הוא.

רבנן סברי גזרינן ורבי יהודה סבר לא גזרינן – כן היא גירסת רש"י, ופירושו דאדלעיל קאי, אלשכת פרהדרין. והשתא לא תיקשי דרבי יהודה דרבי אדרבי יהודה דהא דמחייב רבי יהודה בסוכה ואפילו מדאורייתא דמחייב במעשר – היינו בשבעת ימי החג, והא דפטו לעיל מדאורייתא – היינו בשאר ימות השנה. וקשיא לן מאי איצטריך רבא למפרך מלישנא דברייתא דקתני סוכת החג בחג: בלא ברייתא תיקשי ליה לאבוי מדברי עצמו, דכי היכי דלא תקשה דרבי יהודה אדרבינו יצחק מוקי לברייתא דסוכה בשבעת ימי החג. דאי לאו הכי – לא הוה משני מידי ממאי דפרכינן מעיקרא. ואם כן בלא לישנא דברייתא דסוכת החג בהג תיקשי לאבוי, דעל כרחך בהג איירי. ועוד: דזחק הוא לומר דכי קאמר לעיל וכי תימא מדרבנן צריכא למימר גזירה אטו דירה גמורה – קשה: אם כן לעיל נמי, בלשכת פרהדרין נצטרך לפרש גזירה דרבי יהודה אטו דירה גמורה כי הכא,

קיינים

דילמא אתי לאפרושי – כבר תמחו התוספות על חשש זה. שהרי בהרבה מקומות מציינו שהתקינו חכמים הפרשת מעשרות מדבריהם, ולא חששו לענין זה. ומתריצים קשייהו, שיש לחלק בין דברים שאין לטעות או להחליף בהם (שבהם גזרו חכמים) ודברים שאפשר לטעות בהם. ויש מי שפירש, שהקושיה היא, שאם היתה זו רק גזירה מדברי חכמים ראו היה להתנא עצמו להרגיש שזו רק מדברי חכמים, שלא יבואו לטעות בדבריו (אהל משה).

מחויב על הפטור – והקשו בתניי: אם אומנם שאין כאן חובה מן התורה, אך מכל מקום אין תבואה זו פטורה לגמרי, ואם הפריש ממנה – הרי זו הפרשה ראויה! ותירצו בפנים שנות שאומנם ברבר זה עצמו אין לחשוש, אבל יש מקרים דומים כשבאמת הוא פטור גמור, ויבואו לטעות ויפרישו מן החיוב על הפטור (וראה ברש"י).

כי פליגי בשבעה – זין גשכס זין גסוקה, והפוטור לאן ממיז לאן, והסליפו דנייהס. וסוכה טעמא לחוד כו' – רבי יהודה לטעמיה, דלמז ממקט סוכה (ג,ו) דירת קבע היא והכשיר סוכה גזיה מעשרים אמה שאניה לאויה ליעשות אלא גממילת קבע, הלכך בית חשיבא נמי לענין מוזה.

תוספות

ואם כן לא הוי כי מסקנא דמפרשין משום שלא יאמרו כהן גדול חבש הוא. ועוד: אי גורין בלשכת פרהדרין אטו דירה גמורה – אם כן בשאר כל הלשכות נמי, שהיה בהן בית דירה, אמאי לא הוה להן מוזה? ניגזור אטו דירה גמורה. מיהו, זה נוכל ליישב, דהכי פריך: והלא כמה לשכות שהיה בהן דירת עראי, כגון לשכות שהיו שומרים בלילה ולא ביום, שלא היה להם מוזה, ואם איתא בדירת עראי כזו חייב דאורייתא בשעת דירה אם

כן הני נמי ינחייבו בליליא! אלא על כרחך גזירה דרבנן היתה אטו דירה גמורה. והך דהיה בה דירת שבעה ביממא וליליא – מיחלפא בדירה גמורה, אבל הני – לא מיחלפין, הלכך לא גזרו בהן. ועוד קשה: מאי האי דפריך והא סוכת החג בחג קנתי, דמשמע דלא פריך אלא מדקתני "בחג", אבל אי הוה חגי "סוכת החג" סתמא – לא הוה קשה ליה. ואמאי? דאף על פי כן תיקשי ליה ההיא דלעיל מחייבי רבנן אף בשאר ימות השנה, ולא מצי לחלק בין סוכה ללשכת פרהדרין כמו שחילקתי לעיל, דאם כן מאי פריך והא סוכת החג כו'? לימא דרבנן, אף על גב דגבי לשכת פרהדרין גזרי אפילו בשאר ימות השנה, בסוכת החג פטרי אפילו בחג משום דסוכה לא חשיבא דירה כולי

וסוכה טעמא לחוד, ולשכה טעמא לחוד. סוכה טעמא לחוד; רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה דירת קבע בעינן, ומיחייבא במזוזה. ורבנן לטעמיהו, דאמר: סוכה דירת עראי בעינן, ולא מיחייבא במזוזה. ולשכה טעמא לחוד; רבנן סברי: דירה בעל כרחיה – שמה דירה, ורבי יהודה סבר: דירה בעל כרחיה – לא שמה דירה, ומדרבנן הוא דתקינן לה, שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין. מאן תנא להא, דתנו רבנן:

וכדי לתרין את הסתירה בין הדעות האמורות בלשכה ובסוכה, יש לומר כי בסוכה קיים טעמא לחוד, ובלשכה קיים טעמא לחוד. ומסביר: סוכה טעמא לחוד [טעם] ובלשכה קיים טעמא [טעם] לחוד. לטעמיה [טעמו]. שאתם: סוכה דירת קבע בעינן [צריכים אנו], כלומר: דרוש שתהיה הסוכה בנויה היטב ועשויה כדירת קבע, ולכן כשאכן בנויה היא באופן כזה הריהי מיחייבא [מחויבת] במזוזה. ורבנן לטעמיהו [וחכמים] טעמם, לשיטתם] דאמרי [שהם] אומרים: סוכה דירת ארעי בעינן [צריכים אנו] וכיון שהיא בנויה דרך ארעי, לכך היא לא מיחייבא [מחויבת] במזוזה, שהרי אינה נחשבת כבית ממש. וכן בלשכה טעמא [טעם] לחוד, שכן רבנן סברי [וחכמים] טבורים: דירה בעל כרחיה כשאדם דר במקום שלא מתוך בחירתו ורצונו שמה דירה, ולכן אף שהכהן הגדול דר בלשכת פרהדרין רק משום המצוה ולא מפני רצונו – מכל מקום נחשבת היא לו כדירה וחייבת במזוזה. ור' יהודה סבר: דירה בעל כרחיה לא שמה דירה ולכן היה צריך לפוטרה ממזוזה, כמו שאר לשכות המקדש שדרים בהן, אלא מדרבנן [מדברי סופרים] הוא דתקינן לה [שתיקנו אותה] שתהא מוזה בפתח לשכה זו, כדי שלא יאמרו הבירות: כהן גדול חבוש בבית האסורין, שחדר ללא מוזה קיים רק בדירות פחותות ומגונות ונראה שאין ראיות לדירה, והרי הוא כיושב בבית האסורים. ושואלים: מאן תנא להא [מי שנה דבר זה] דתנו רבנן [שטענו וחכמים]:

האי כלשכת פרהדרין. אלא על כרחך אביי ורבא לית להו האי סברא לחלק בין סוכה ללשכת פרהדרין. ואדרבה, הכי הוה ליה למימר: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא; דמתוך תירוצו של אביי שהוא בא לתרין רבני יהודה קשה טפי לרבנן מדמיקרא, דאפילו בלא שניוא דאביי קשיא דרבנן אדרבנן, אפילו כי מוקמינן לשני הברייתות בשבעה. כל שכן לאביי דאמר דרבנן מחייבי לעיל אפילו בשאר ימות השנה, והכא פטרי אפילו בחג. ועוד: כיון דרבנן דלעיל לא מחייבי אלא משום גזירה, ורבי יהודה לא אתא לאיפלוגי עלייהו אלא בהא דאין הטעם משום גזירה דשאר ימות השנה אטו שבעה, אלא משום שמה יאמרו כהן גדול חבוש הוא – אם כן לא הוה ליה למימר בהאי לישנא לשכת פרהדרין גזירה היתה, כיון דלרבנן נמי גזירה היתה, אלא איבעי ליה לפרושי הגזירה שלא יאמרו כהן גדול חבוש הוא. ועוד: בכל הספרים ישנים שראיתי גרסין בהו איפכא: דרבנן סברי לא גורין, ורבי יהודה סבר גורין. ונראה לי כל הסוגיא בענין אחר. דהאי דקאמר וכי תימא מדרבנן – היינו משום שמה יאמרו היושב בסוכה בחג חבוש הוא בבית האסורין וכי עד בשבעה כולי עלמא לא פליגי – בין בלשכה בין בסוכה, כי פליגי – בשאר ימות השנה בין בלשכה בין בסוכה. רבנן סברי, לא גורין. והכי פירושו: גבי לשכה חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירה, פירוש בשעה שבה היתה דירה, דהיינו כל שבעה ותו לא – מיחייבא מדאורייתא, אבל גזירה לרבנן לית להו. אמר רבי יהודה: לדידכו דאמריתו דכל שבעה מדאורייתא, והלא כמה לשכות שהיה בהן דירת עראי כזו, ולא היה להם מוזה ואפילו בשעה שהיה בהן דירה. אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה, שלא יאמרו כהן גדול חבוש. וכיון דמההוא טעמא הוא היה לה מוזה כל השנה כי היכי דתיפרסם מילתא לכל דדירה מעלייתא היא, ולא יאמרו כהן גדול בבית האסורים הוא חבוש. ורבי יהודה סבר, שבעה דחג – כולי עלמא לא פליגי דחייב לרבנן מדאורייתא ולרבי יהודה מדרבנן, כמו לגבי לשכת פרהדרין. כי פליגי, בשאר ימות השנה. רבנן לא גזרו שאר ימות השנה אטו חג, ורבי יהודה גזר, שלא יאמרו היושב בסוכה בחג חבוש בבית האסורין הוא, ויש בדבר גנאי ובוזי מצוה, ונראה אכילו הקדוש ברוך הוא מטריח על ישראל וחובשן בבית האסורים, להכי חייבת במזוזה

- מסורת הש"ס
- ב. סוכה ז, סא,ב.
- גרסות
- דירת קבע בעינן בכתיב:
- דירת קבע היא.
- דירת ארעי בעינן בכתיב:
- דירת ארעי היא.
- דתקינן לה בכתיב: דתקינן לה רבנן.
- חבוש בבית האסורין
- בכתיב: בבית האסורין הוא חבוש.

דירה בעל כרחיה ויש להקשות: הלא סוכה אף היא דירה בעל כרחיה, ומפני מה תתחייב במזוזה לשיטת ר' יהודה? ויש מפרשים שכיון שבסוכה באים עמו אשתו ובניו, אם רוצה בכך, שוב אין זו קריה דירה בעל כרחיה (ת"י, תוראיש). ויש מי שמפרש, שכיון שכולל להעמיד סוכתו בכל מקום שירצה – שוב אינה קריה דירה בעל כרחו (אוהל משה).

עיונים טעמו של ר' יהודה ובתלמוד הירושלמי מפרשים שטעמו של ר' יהודה הוא משום שבת המקדש כולו לשיטתו פטור מן המזוזה, שכל דבר השייך לרבים או לקודש פטור מן המזוזה, וממילא רק בלשכת פרהדרין היה מקום לגזור. ויש מן האחרונים שנושאים ונותנים בדבר להסביר מפני מה אין משתמשים בתירוץ זה בתלמוד הבבלי.